

célszerűbb lett volna a mutatótételt Ferenc, Assisi Szent alakban elkészíteni. A névmutatóban nem szerepelnek a bibliográfiában közölt nevek, így ez a visszakeresési lehetőség némileg hiányzik.

A kronológiához még két mutató kapcsolódik. Az egyik az Intézmények, szervezetek, települések, földrajzi egységek, a másik pedig a Tárgymutató. Előbbi esetében a praktikum és nem az elméleti egységesség volt a vezető szempont. A budapesti intézmények ugyanis nevük betűrendjében találhatóak, kivéve a fővárosi középiskolákat, amelyek a „Budapest” címszó alatt sorakoznak. A vidéki intézmények a településekhez rendelve, azon belül betűrendben találhatóak. Az intézménynevek egységesítésének bonyolult problémáját jól oldotta meg a szerkesztő. Amennyiben módosult az intézmény neve, minden változatnál találhatóak kronológiai adatok és utalók is segítik a használatot. Bonyolult struktúrájú szervezeteknél (például

Magyar Könyvtárosok Egyesülete) a címszó mögött betűrendben sorakoznak az alárendelt egységek. A Tárgymutató válogató jellegű, célja szerint „kiegészíti a személynevek, valamint az intézmények, szervezetek, települések, földrajzi egységek mutatója által nyújtott keresési lehetőségeket.” Ebben az indexben kaptak helyet a konferenciák, értekezletek, tanácskozások, rendezvények dátumai is.

A szerkesztő az előszó elején latin nyelvű motóval, végén annak magyar fordításában költői sorokban összegzi vállalkozását: „*Ami erőmből telt, megtettem / Bevégeztem, amit elkezdtem*”. Gerő Gyula idén február 13-án tölti be kilencvenedik életévét. A szakma és a magam nevében azt kívánom a jubilánsnak, hogy még sok hasonlóan fontos mű előszavában írhasa le a fentieket.

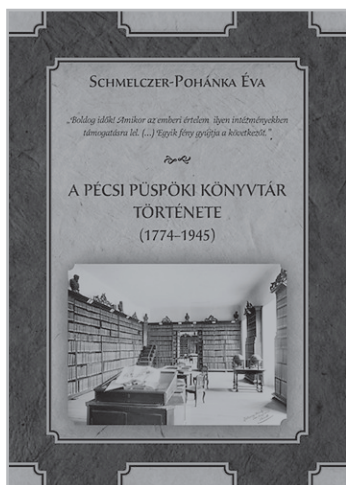
Pogány György

A pécsi püspöki könyvtár története

Különös aktualitása van annak, hogy *Schmelczler-Pohánka Éva* kötetéről szóljunk. A közelmúltban zárult le ugyanis a pécsi Klimó Könyvtár fennállásának 240. évfordulóját ünneplő jubileumi év, amely a magyar könyvtártörténet első nyilvános könyvtárának állított méltó emléket. A megemlékezés fénypontját jelentette az a 2014. októberi könyv- és könyvtártörténeti konferencia, amely az ország és a tudomány legkülönbözőbb területeiről érkező szakemberek részvételével mutatta be a rendkívül gazdag Klimó-gyűjtemény kapcsán végzett tudományos kutatások legfrissebb eredményeit. A könyvtár betűrendes katalógu-

sának 2001-ben történt megjelenése óta hagyománnyá vált Klimó-konferenciák mindegyike, a legutóbbi is annak adta ékes tanúbizonyságát, hogy a könyvtár gyűjteménye nem holt anyag, hanem egy rendkívül gazdag állomány, amely folyamatosan kínálja a kutatási témákat és anyagokat a legkülönbözőbb tudományterületek képviselői számára. De említendő ezen kívül a jubileumi év nagy vállalkozása, az *Illustrationes* digitális metszetgyűjtemény mint új szolgáltatás kialakítása is, amelynek segítségével hosszú távon megőrizhetővé, kutathatóvá és a széles közönség számára hozzáférhetővé válik a pécsi

Schmelczer-Pohánka Éva: „Boldog idők! Amikor az értelem ilyen intézményekben támogatásra lel. (...) Egyik fény gyújtja a következőt.” A pécsi püspöki könyvtár története, 1774–1945. [Közread. a Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtára] PTE Egyetemi Könyvtára, Pécs, 2012. 370 p., [24] t. (A Pécsi Egyetemi Könyvtár kiadványai 10.)

Klimo Könyvtárban őrzött kötetek metszetanyaga. A vállalkozás szellemi előzményét Móró Mária Anna (1944–2010) belső használatra szánt jegyzékei jelentették.

A jubileumi konferencián tartott előadásában Schmelczer-Pohánka Éva arra hívta fel a figyelmet, hogy a hajdani püspöki könyvtár 1774-es alapítását és nyilvánossá tételét már a megnyitás évében kiemelkedő kulturális eseményként mutatták be az újságok, s követendő mintaként állították kortársai elé Klimo kezdeményezését. Ennek megfelelően nem meglepő, hogy a 18. század végén számos hazai és külföldi ismertetés, útikönyv, költemény és possessorbejegyzés megemlékezett a nagyszerű nyilvános gyűjtemény felállításáról. Levéltári dokumentumok hiányában e források nagy segítséget jelentenek a könyvtár korai történetének feltárásában, többek között az alapítás évével és az állomány nagyságával, összetételével, gyarapodásával kapcsolatban.

Kevés olyan hazai történeti gyűjtemény van, amelyről fennállása óta annyi publikáció született volna, mint a Klimo Könyvtárról, mégsem állíthatjuk, hogy ne maradtak volna feltáratlan aspektusok. Schmelczer-Pohánka Éva a Pécsi Tudományegyetem Modernkori Történeti Tanszékének doktoranduszaként 2004-ben kezdte meg kutatásait, amelyek e vakfoltok feltárását, és a könyvtár 1774-től 1945-ig ívelő történetének az addigiaknál nagyobb teljességre törekvő, szisztematikus forrás- és szakirodalomfeltáráson alapuló leírását tűzték ki célul. Pohánka ilyen irányú kutatásai új és mélyebb értelmet nyertek, amikor 2008-ban a Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtára Történeti Gyűjtemények osztályvezető főkönyvtárosává nevezték ki, akinek immáron munkaköri feladata és missziója lett az irányítása alatt álló egység legnagyobb és legértékesebb különgyűjteményének gondozása, megismertetése, feltárása.

Az évek során Pohánka számos kiváló publikációt készített és előadást tartott a történeti gyűjteményhez kapcsolódó részletes eredményekről, három Klimo Könyvtárral foglalkozó tanulmánykötet szerkesztője és a hozzájuk kapcsolódó konferenciák szervezője volt. Disszertációját elkészítve, annak eredményeit továbbgondolva 2012-ben publikálta önálló monográfiáját „*Boldog idők! Amikor az emberi értelem ilyen intézményekben támogatásra lel. (...) Egyik fény gyújtja a következőt.*” A pécsi püspöki könyvtár története, 1774–1945 címmel.

Ez a monográfia tehát egy fiatal helytörténész kutató doktori témaként kezdett művelődéstörténeti kutatásából nőtt ki, ami egy ígéretes szakmai karrier kiindulópontját is jelentette. Pohánka kutatómunkája tíz éve alatt a könyvtártörténet szempontjából nézve is kivételes művet alkotott, hiszen megszületett az első teljes körű történeti monográfia a pécsi Klimo Könyvtárról.

Bár a szerző bevezetőjében szerényen összefoglalónak nevezi munkáját, jóval többet végzett el pusztán összefoglalásnál: jelen-

tős mennyiségű eredeti forrásanyagot dolgozott fel és minden adatot, legapróbb részletkérdést is alaposan ellenőrzött. Ez a munka annál is inkább kihívást jelenthetett, mivel a könyvtár történetének szisztematikusan előkészített forrásfeltárására tett kezdeményezések félbemaradtak, az egyházi és a könyvtári irattári dokumentumok összehasonlító vizsgálatára senki nem kerített sort. Pohánka e hiány pótlására vállalkozott, építve a nagy elődök (pl. Fitz József és Móra Mária Anna eredményeire). Nemcsak összefoglalta a korábbi kutatási eredményeket, hanem ki is egészítette, pontosította őket, rámutatott a szakirodalomban tovább hagyományozódó hibákra, ezen kívül pedig új adatokat tett közzé, illetve rámutatott további kidolgozásra váró kutatási témákra, részproblémákra is. (A teljességre törekvést nehezíti, hogy bizonyos korszakokra vonatkozóan hiányoznak a levéltári források, amelyek például azt taglalnék, hogy ki és mit használt a Klimó Könyvtárban a 18. században, pedig ez alapvető lenne az olvasmányműveltségre vonatkozóan, de sokáig hiányoznak a gyarapodási jegyzékek, valamint az egyházmegye és a pécsi könyvtárak 18. századi történetére vonatkozó adatok is, amelyek szintén kulcsfontosságúak lennének.)

Vannak olyan források is, amilyen a hatalmas terjedelmű, huszonhatéves, feldolgozatlan Klimó-magánlevelezés, amellyel valószínűleg csak egy külön kutatási projekt és több, biztos latitudással rendelkező kutató tudna megbirkózni. Ugyanígy sok hibát rejtettek a rendelkezésre álló statisztikák, amelyek arról tájékoztatnak – hosszú ideig tévesen –, hogy pontosan milyen példányszámú a gyűjtemény. Ezt a hibát az alapállományra vonatkozó kéziratos kataló-

gusok áttekintésével, utánaszámolással lehetett korrigálni.

A kötet első fejezetéből megismerhetjük a Klimó Könyvtárra vonatkozó forráskutatás múltját, amelyhez képest az itt tárgyalt monográfia jelentősége is érzékelhető. Ezt követi egy viszonylag rövid fejezet, amely kijelöli a Klimó-gyűjtemény helyét a pécsi könyvtártörténetben. Logikájában ez elé illett volna az a bővebb fejezet, amely a 18. század európai és hazai könyvtárkultúrájának művelődéstörténeti hátterét összegzi, de egy szerencsétlen strukturális megoldás folytán a kötet végére került. Hasonlóképpen szervesen illeszkedik a kötet végére az a kitekintés, amely a püspöki könyvtár 1945 utáni történetét vázolja.

A többi fejezet jól felépített rendben, egyre mélyebb és speciálisabb kérdéseket tárgyal a püspöki könyvtár személyzetére, az állományra és katalógusaira, a könyvtárhasználatra és a működésre, a könyvtárárpület változásaira, valamint a különgyűjtemények tartalmára vonatkozó tudnivalók apró részletekbe menő taglalásával.

A munka szemléletességre és pontosságra törekvését mutatja a gazdag jegyzetapparátus, a bőséges adatfüggelék, a könyvtárra és egyes köteteire vonatkozó szakirodalom korrekt bibliográfiája, valamint a szépséges (de a katalógusadatokat, listákat és táblázatok részletességéhez képest feltűnően szűk) képanyag.

Pohánka Éva eddigi munkásságát, teljesítményét szemlélve kiemelhetjük, hogy az benne a csodálatos, hogy fiatalon és viszonylag rövid idő alatt érte el kiemelkedő, helytörténeti, egyháztörténeti és könyvtártörténeti jelentőséggel is bíró eredményeit.

Béres Judit